

OPERACIJE MKSJ u HRVATSKOJ 2001.

Grobišta na Kninskom groblju

IZVJEŠTAJ GLAVNOG PATOLOGA

Uvod

U ljetu 2001. u okviru operacija MKSJ u Hrvatskoj, izvodene su obdukcije na tijelima koja su iskopana na groblju u Kninu (**Kninsko groblje**). Tijela je ekshumirao terenski tim MKSJ i prebacio u prostorije mrtvačnice u bolnici na Šalati u Zagrebu, gdje su izvršene obdukcije. Ovaj izvještaj govori o nalazima tih obdukcija.

Obdukejski tim imao je vrlo ograničene informacije o tim slučajevima, ali je bio svjestan toga i da su među njima i navodne žrtve operacije Oluja, vojne ofenzive koja je, prema navodima, izvedena protiv srpskog stanovništva u hrvatskoj pokrajini Krajini, od kolovoza do studenog 1995.

Iz posjete groblju u Kninu i iz informacija koje je dao terenski tim, znalo se da tijela potječu iz raznih područja na groblju i da naizgled također uključuju tijela bolničkih pacijenata, kao i određen broj fetusa i kirurški amputiranih udova, očigledno ni u kakvoj vezi s istragom MKSJ. No ipak, sav ekshumirani materijal je prenesen u mrtvačnicu i analize nalaza za ovaj izvještaj uzimaju u obzir i te dodatne slučajeve.

Ekshumirani grobovi i upotrijebljeni sustav numeričkog označavanja

Terenski tim je istražio i iskopao četiri područja Kninskog groblja, koja su označena kao **KN01**, **KN02**, **KN03** i **KN04**. Većina tijela nalazila se na području KN01, dok je većina bolničkih slučajeva i kirurških amputacija pristigla sa područja KN02 i KN03. Uz čitava tijela nadan je i značajan broj dijelova tijela o kojima će biti riječi u raznim dijelovima izvještaja.

Na groblju je svakom tijelu dodijeljen broj kojem je pridodano **B** za čitavo tijelo ili **BP** za dio tijela. Ti brojevi, iako u nizu, nisu nužno bili po redu, jer su neki od medubrojeva dodijeljeni odjeći, osobnim predmetima ili identifikacijskim pločicama koje su se odvojile od tijela u grobu, ili drugim artefaktima kao što su meci i čahure. Konačna oznaka za ljudske posmrtnе ostatke stoga se pojavljuje kao, na primjer: KN01 235B, KN02 092B, KN03 141BP itd.

Uz to je otkriven i već postojeći sustav numeričkog označavanja za mnoga tijela. On je bio u vidu metalnih pločica s utisnutim brojkama, obično pričvršćenih za jedno ili drugo zapešće, a pretpostavlja se da je to učinjeno u vrijeme pokopa. Ti brojevi su zabilježeni u obdukejskim izvještajima, ali je u svim dalnjim postupcima s tijelom upotrijebljen sustav numeričkog označavanja MKSJ. Neka tijela nisu imala pločicu, dok su se neke pločice očigledno odvojile od posmrtnih ostataka u grobu i nisu više mogle biti pridružene.

Mnoga iskopana tijela bila su pokopana u plastičnim vrećama za posmrtnе ostatke, a neka su bila u ljesovima; druga nisu bila ni u čemu, nego su ničim omotana ležala u grobu. Mada su neke pojedinosti iznesene kasnije u ovom izvještaju, cjelokupni opis nalaza s groblja trebali bi imati timovi s terena. Za grobište KN01 popunjavao se za svako tijelo Formular o iskopavanju tijela kada je tijelo izvadeno, i ti su formulari bili na raspolaganju u mrtvačnici prije svake obdukcije.

Istraživački tim također je stavio na raspolaganje fotografije od ranije, koje pokazuju mnoga tijela prije ukopa, neka kako leže na otvorenom, pretpostavlja se na mjestu na kojem je osoba preminula, a druga položena u već iskopan grob. Tijela su uglavnom bila intaktna, ali u raznim fazama raspadanja i s raznim ozljedama, zadobivenim bilo prije, bilo poslije smrti. Iako su te fotografije zanimljive i informativne, svi zaključci koji se donose na temelju njih moraju se donositi oprezno, s obzirom na njihove nesigurne izvore (barem za nas) i na teškoće pri pridruživanju fotografiranih posmrtnih ostataka onima koji su kasnije iskopani.

U tom trenutku službeni identitet nijednog tijela nije bio poznat, te se proslijedilo s radom u mrtvačnici polazeći od toga tj. koristio se jednostavno anonimni sustav numeričkog označavanja MKSJ. Odonda je obavljena ili potvrđena jasna identifikacija koja će kasnije biti upotrijebljena u izvještaju, ali početni komentari služe se isključivo brojkama.

Prihvatanje tijela u mrtvačnici

Tijela iz Knina prebačena su u Zagreb u više navrata, kako je napredovao rad na ekshumaciji. Tako su prva tijela već stigla prije početka rada u mrtvačnici 14. lipnja 2001., a zatim 28. lipnja i 9. srpnja. Sam rad u mrtvačnici trajao je od 14. lipnja do 27. srpnja, tek nešto preko šest tjedana.

U mrtvačnici se i dalje koristio sustava numeričkog označavanja sa groblja. Međutim, tijekom obdukcije, koristeći prednost što se tijela mogu detaljno ispitati, neki su dijelovi posmrtnih ostataka odvojeni ili ponovo pridruženi (npr. odvajanje pomiješanih kostiju od nekog glavnog tijela, i njihovo povezivanje u odvojeni dio /drugog/ tijela, ili pridruživanje prvobitno odvojenog dijela tijela pripadajućem tijelu, kada je bilo vrlo jasno da su oni povezani). To je rezultiralo blagom razlikom u sveukupnom broju tijela u odnosu na broj zabilježen na groblju, ali te razlike nisu veće nego što se može razumno očekivati u ovoj vrsti istraživanja.

Stoga su konačni sveukupni brojevi, po završetku obduksijskog rada, sljedeći:

Grobište	Tijela	Dijelovi tijela
KN01	186	31
KN02	40	12
KN03	40	48
KN04	29	3
Sveukupno	295	94

Sveukupan broj za čitavo groblje je **295 tijela i 94 dijela tijela**, što znači **389** zasebnih slučajeva na kojima se radilo u mrtvačnici.

Te se brojke odnose na **sve** slučajevce, tj. uključuju ne samo one koji su umrli nasilnom smrću, nego i one koji su, čini se, bili obični bolesnički pacijenti sahranjeni na tom groblju, i uz to na sve nevezane kirurške uzorke. Preciznije brojke navode se u dijelu izvještaja koji se bavi svakim pojedinim grobom, ali samo kao početna indikacija - od 295 tijela, bilo je vjerojatno 245 žpravih' slučajeva, a od 94 dijela tijela, možda se oko 50 čini relevantnima.

Rad u mrtvačnici

Kao što je već rečeno, obdukcije na ekshumiranim tijelima izvršene su u mrtvačnici bolnice na Šalati u Zagrebu. Postojala je potpuna suradnja s lokalnim patologima iz Hrvatskog državnog Zavoda za sudsku medicinu, iako oni nisu igrali nikakvu drugu ulogu u obduksijskom radu, osim ponovnog prihvatanja tijela po završetku rada (u nekoliko isporuka – 3. i 17. srpnja, te 1. kolovoza).

U mrtvačnici je radio tim koji je činilo do dvadeset ljudi, iz raznih zemalja i s raznih kontinenata, i u svaku dobu uključivao tri forenzička patologa, tri antropologa, tehničare, službenike na očevidu, fotografa, radiologa, tehničare, žperače odjeće', i tajnike. Bilo je još pomoćnog osoblja.

Rad se odvijao po prilično ustaljenoj shemi, s jasno utvrđenim postupcima i normama. Postupak se može ovako sažeti:

- Tijela ili dijelovi tijela svakodnevno su iznošeni iz kamiona-hladnjace (gdje su bili odlagani), zatim su prebačeni u interne hladnjake i odande u prostoriju za obdukciju, a odgovarajući brojevi su zapisani na radne kartone za razna ispitivanja.
- Fluoroskopija tijela (vid rendgenske snimke) da se pronađu i lociraju komadi metala bilo koje vrste, a posebno meci ili šrapneli; snimke su tiskane i arhivirane sa obduksijskim izvještajima.
- Obavlja se pregled *post mortem* koji uključuje, ovisno o slučaju:
 - Početnu i završnu fotografiju relevantnih nalaza
 - Uklanjanje odjeće, radi pranja i kasnijeg opisa
 - Odvajanje svakog komada osobnog vlasništva ili drugih predmeta za identifikaciju kao što su osobni dokumenti, nakit itd.
 - Bilježenje nalaza na tijelu, uključujući njegovu cjelovitost, stanje očuvanosti, fizičke identifikacijske karakteristike, stare ozljede, deformacije i bolesti
 - Detaljni opis i procjena ozljeda i *ante mortem* i *post mortem*.
 - Rekonstrukcija lubanje i drugih fragmentiranih kostiju kako bi se pokušalo potvrditi oštećenje od metka ili nečeg drugog
 - Vadenje metaka, krhotina metaka i šrapncla
 - Prikupljanje uzorka tkiva za testiranje DNK, obično segment desne bedrene kosti i, kada je moguće, zub; uvijek su uzimana po dva uzorka.
- Istovremeno se obavljalo antropološko ispitivanje posmrtnih ostataka kako bi se ustanovila dob, spol i visina, i kako bi se sačinio detaljan popis prisutnih dijelova.
- Detaljni dijagram zubala, s rendgenskim snimkom i fotografijom ukoliko je potrebno
- Naknadni pregled oprane odjeće, posebno radi nalaženja rupa od metaka ili progorenih dijelova, dok se podrobni opisi u svrhu identifikacije prepuštaju službenicima na očevidu.

Obduksijski izvještaji

Obduksijski izvještaj sastavljen je za svako tijelo i dio tijela, a za sadržaj je odgovoran patolog koji je izvršio obdukciju. On je u nju uključivao i podatke o tjelesnim identifikacijskim obilježjima koje bi mu prenio antropolog, i često bi raspravljali o nalazima sa kolegama, ali je konačni zaključak i mišljenje ipak donosio patolog. Okvirna struktura svakog izvještaja bila je ista, kao i osnovne informacije koje je uključivao, iako je način opisivanja dakako varirao od jednog do drugog patologa, što odražava uobičajenu profesionalnu praksu.

Ovaj sažeti izvještaj zasniva se u velikoj mjeri na nalazima iz individualnih obduksijskih izvještaja, a imena patologa koji su ih sastavili dodana su na kraju.

Ograničenja sudsko-medicinskih dokaza

Prije razmatranja sudsko-medicinskih nalaza, važno je uzeti u obzir teškoće i ograničenja inherentna ovoj vrsti posla.

To je prije svega vezano uz činjenicu da su ta tijela vjerojatno više godina bila pod zemljom i stoga se, što i nije čudno, nalaze u poodmaklom stupnju raspadanja, mnoga od njih do te mjere da su se potpuno pretvorila u kosture. To znači da je procjena ozljeda morala biti učinjena, u najboljem slučaju, na temelju izobličenih, iskidanih tkiva promijenjene boje, a u najgorem slučaju, samo na kosturu. Takva situacija je daleko od uobičajene prakse forenzičkog patologa, gdje se interpretacija ozljeda temelji uglavnom na ispitivanju rana kože, oštećenjima potkožnog tkiva i ozljedama unutrašnjih organa. Osnovne poteškoće s kojima se, dakle, suočio obduksijski tim bile su sljedeće:

1. *Ocijeniti je li određeni nalaz autentičan*

Na iskidanim i tivima promijenjene boje, ocijeniti ozljede kao što su modrice, rane ili rupe od metaka na koži, bilo je vrlo teško a u mnogim slučajevima nemoguće, s obzirom na to da su primjećene promjene mogle biti dio normalnog procesa *post mortem*. Bilo je očigledno iz

fotografija napravljenih prije pokopa da su mnoga od tih tijela već bila u stanju teškog raspadanja prije sahrane, što je uključivalo i prekrivenost crvima koji uništavaju tkiva.

2. *Ocijeniti jesu li se otkrivene ozljede desile prije ili poslije smrti*

Kada bi se utvrdilo oštećenje na kosturu ili drugim tkivima, moralo se postaviti pitanje da li se ta ozljeda desila za života ili se to desilo poslije smrti.

Što se tiče ove posljednje mogućnosti, oštećenja *post mortem* svakako su predstavljala mogućnost i mogla su se desiti na brojne načine – prije svega u postupku manipulacije tijelima i njihovom polaganju u grob, zatim pod pritiskom zbijenog tla ili drugih tijela tijekom godina, ili pak u konačnom postupku ekshumacije. Ovaj posljednji slučaj morao je biti očigledan (nedavne frakture *post mortem* lako se razlikuju od ostalih), ali je prve dvije mogućnosti trebalo u velikoj mjeri imati na umu. Pokazatelji da se radi o frakturama *post mortem* mogu se razlučiti prepoznavanjem istovjetnih obrazaca primjećenih kod takvih oštećenja tj. linija frakturna koje se spajaju u grudnom košu, zatim frakture lica i lopatica bez dislokacije, i tipične crush frakture zdjelice. Napokon, kada je postojala sumnja, prednost je dana mogućnosti da je ozljeda nastala *post mortem*. To je moglo uslijediti krivim tumačenjem autentičnih ozljeda, ali to je svakako bolje nego obrnuto.

Drugi faktor koji je trebalo uzeti u obzir bila je činjenica da frakturna koja se desi u trenutku smrti ili čak u danima koji joj prethode (prije nego se razvije proces izlječenja u samoj kosti), može izgledati potpuno jednako kao i frakturna koja se desi u danima ili tjednima nakon toga. U običnoj situaciji, ta dva slučaja bi se lako razlikovala zahvaljujući pridruženom podlivu, nateklini ili krvarenju koji uvijek prate ozljedu za života, ali na raspadnutim tijelima te se stvari izuzetno teško vide, a na skeletiziranim, nikako.

Stoga, u ovim raspadnutim i često nepotpunim tijelima, bez mekih tkiva u kojima bi se vidjeli podlivi, i bez tjelesnih šupljina u kojima bi se mogla otkriti unutrašnja krvarenja ili rastrgnuti organi, bilo je gotovo nemoguće sa sigurnošću ustanoviti da je bilo koja otkrivena ozljeda nužno nastala za života, i teoretski su se sve one mogle desiti poslije smrti, čak i najočiglednije strijelne rane. Iako svjesni te teoretske poteškoće, autori ovog izvještaja sastavili su ga ipak pod pretpostavkom da je velika većina (ako ne i sve) strijelnih i drugih opisanih ozljeda pronađenih na tim tijelima, nastala za života i da su bile uzrok smrti ili su joj doprinijele. Pretpostaviti nešto drugo učinilo bi svaku daljnju analizu besmislenom.

3. *Odrediti uzrok odredene ozljede*

Nakon što je donesen zaključak da je odredena ozljeda autentična i da se dakle desila za života, sljedeća zadaća bila je odrediti što ju je prouzrokovalo.

Velika većina ozljeda otkrivenih na tim tijelima bile su strijelne rane ili ako ne, protumačene kao takve. To se radilo na temelju prepoznavanja karakterističnih tipova frakturna prouzročenih metkom, a posebno mećima velike brzine, pri čemu dolazi do rasprskavanja kosti. Rekonstrukcija kostiju često je otkrivala karakteristične ulazne i izlazne otvore, a nije bilo neobično da se meći ili komadi metaka izvuku iz posmrtnih ostataka. Međutim, sva oštećenja nisu bila toliko karakteristična, i bilo je raznih stupnjeva pouzdanosti u tumačenju. Od pouzdanih prema manje pouzdanim tumačenjima, radilo se o sljedećim slučajevima:

- i. karakteristični ulazni ili izlazni otvor metka u kosti, sa ili bez fragmenata metka
- ii. ulazni otvor se ne može identificirati, ali je nadena karakteristična shema fragmentacije s rasprskavanjem i zrakastim frakturnama, također sa ili bez metka
- iii. intaktan ili fragmentirani metak nađen u tijelu, sa ili bez oštećenja na kostima ili mekim tkivima

Primjenjujući te kriterije, neke autentične strijelne rane moguće su ostati neprimijećene ili označene sa "ne može se utvrditi". Istovremeno, moralo se imati na umu da jedan metak može uništiti više

od jednog dijela tijela, što zahtjeva oprez pri ocjeni svakupnog broja, ali i da, s druge strane, meci mogu proći kroz tijelo ne uništivši kost, npr. pri prolazu kroz abdomen, i da su takve strijelne ozljede mogle ostati nezabilježene u ovim posmrtnim ostacima.

Sve ozljede nisu nužno bile strijelne, pa se morala razmatrati i mogućnost ozljeda šrapnelom (od eksplozija) kao i ozljeda djelovanjem tuge sile (od pada, udaraca itd.). Ove posljednje, koje su bili daleko manje razorne od strijelnih rana, ali koje bi također u normalnim okolnostima bile popraćene podlivima i krvarenjima, bilo je još teže razlikovati od već spomenutih ozljeda *post mortem*.

4. Odrediti značenje određenih ozljeda i ocijeniti jesu li one uzrok smrti

Kao što je ranije objašnjeno, stupanj raspadanja tijela značio je da je obično jedini preostali pokazatelj ozljede mogao pronaći na kosturu.

U tom smislu, valja imati na umu da ljudi ne umiru od oštećenja na samim kostima, nego od pridruženih ozljeda na okolnim tkivima i unutrašnjim organima. S obzirom na to da oni uglavnom nisu prisutni u ovim slučajevima, rijetko je bilo moguće strogo uvezši dokazati precizan uzrok smrti, i mogao se samo o njemu izvesti zaključak. Međutim nije se radilo o nerazumnoj zaključku, jer zdrav razum kaže da ako je metak prošao kroz lubanju, prošao je i kroz mozak, a metak koji je udario u rebra ili kralježnicu, gotovo sigurno je također oštetio srce, pluća ili važnije krvne žile u grudima. Isto tako, za ekstenzivne frakture prouzročene djelovanjem tuge sile na lubanji i grudnom košu može se očekivati da su popraćene oštećenjem mozga, pluća ili abdominalnih organa. Međutim, za izolirane ozljede udova, čak i strijelne, nije se uvijek moglo zaključiti da su bile uzrokom smrti.

Procjene o uzroku smrti nisu radene olako, i u značajnom broju slučajeva iz ovog grobišta uzrok smrti je ostavljen kao neutvrđen. To se dešavalo zbog toga što je patolog smatrao da pronađene ozljede nisu nužno bile smrtonosne, ili zato što uopće nije bilo značajnih ozljeda niti ikakvih drugih nalaza. Moguće je da je smrt uslijedila uslijed traume koja se odrazila samo na meka tkiva, a nije oštetila kostur – na primjer, od strijelne rane abdomena ili bedara, od rane nožem, od paljenja, gušenja itd – ili da je osoba umrla od prirodnih uzroka, bolesti srca, upale pluća itd, čiji je svaki trag već odavno nestao.

Posebno za ovu lokaciju, na kojoj su mnoga tijela u Grobovima 2 i 3 bili, čini se, ljudi koji su umrli u bolnici, i gdje je bilo malo preostalih nalaza, moralo se pretpostaviti da je velika većina njih umrla od prirodnih uzroka.

Imajući na umu navedene poteškoće i ograničenja, slijedi izvještaj o nalazima sudske medicine na te četiri zasebne lokacije.

Grobište br. 1 - KN01

Kontekst

Ovo je daleko najveće obradeno grobište. Fotografije snimljene prije ukopa, ukazuju na to da su u njemu bila pomiješana tijela vojnika i civila, od kojih su mnogi imali su teške ozljede, a većina je već pokazivala znakove raspadanja prije sahrane.

Opće karakteristike pregledanih tijela

KN01 sadržavalo je sveukupno **186 tijela i 31 dio tijela**, a o ovom posljednjem će biti riječi kasnije.

Dob i spol

Od 186 tijela, **153** (82%) bili su **muškarci**, a **33** (18%) **žene**. Prema antropološkom istraživanju mogući dobni raspon bio je od **17** do **100 godina**, većinom između 35 i 60 godina. Bilo je pet muškaraca mlađih od 30 godina, ali nijc bilo djece.

Vojska ili civili?

Iz pregleda odjeće i osobnih stvari, 40 muškaraca u tom grobištu tj. nešto preko četvrtine (26%) naizgled su bili vojnici, uključujući i svu petoricu gore spomenutih mlađih muškaraca. Moguća vojna odjeća nadena je na još 11 muškaraca. U džepovima bi se ponekad našli neupotrijebljeni meci, a tim s terena uklonio je ručnu bombu iz džepa jednog muškarca, koji pak pritom nije identificiran kao vojnik. Nitko od ljudi u ovom grobištu nije izgledao kao bolnički pacijent, kao što su to bili mnogi u drugim grobištima, iako je nađen kirurški amputiran donji dio desne noge u vreći za posmrtnе ostatke jednog muškarca (213B).

Odjeća i osobne stvari

Bilo da se radilo o vojnoj ili drugoj odjeći, kod većine žrtava još je bila prisutna prepoznatljiva odjeća, koja je varirala od mnogo slojeva do samo ponekog komada, no u nekoliko slučajeva nije je uopće bilo. Ponekad su bili prisutni pokazatelji gorenja, uključujući i kod nekih od vojnika, dok je šest tijela (većinom žena) bilo zavijeno u deke, a jedan muškarac bio je umotan u bolničku plahu (KN01 410B). Nadenc su raznovrsne osobne stvari što će biti evidentirano u drugim izvještajima, a ona je uključivala od radijskog primopredajnika, kompleta za prvu pomoć i vojne opreme do osobnih isprava.

Fizičke identifikacijske karakteristike, tjelesni nedostaci i bolesti

U pogledu bolesti i tjelesnih nedostataka, jedini preostali znakovi o tome u većini slučajeva bili su ono što se moglo vidjeti na kosturu. Artritične promjene na kralježnici i drugdje bile su uobičajene, pokazatelji ranijih kirurških zahvata bili su prisutni na četiri tijela, a čak 17% imalo je stare frakture, najčešće rebara, ali također i udova, uključujući tri sa metalnim štipaljkama ili pločicama u nogama. U slučajevima u kojima je preostalo mekog tkiva, povremeno su nađeni žučni kamenci ili bolesti koronarne arterije.

Očuvanost posmrtnih ostataka

Stanje tih tijela varira od potpune ili djelomične skeletizacije kod većine, iako neka imaju čvrstog masnog tkiva na kostima, do onih koja pokazuju izuzetan stupanj očuvanosti, s intaktnom, suhom i otvrdnulom kožom, postojećim tjelesnim šupljinama i još prepoznatljivim unutrašnjim organima. Činjenica da su postojale takve razlike u gubitku *post mortem* vjerojatno je odraz lokalnih utjecaja unutar groba, kao i činjenice da su mnoga tijela već bila u stanju teškog raspadanja prije nego što su pokopana. Kukuljice (od crva) bile su uobičajene u odjeći, što je ukazivalo na kolonizaciju muhama prije ukopa, zbog toga što su tijela bila ostavljena na otvorenom ili bilo gdje; to je bilo vrlo vidljivo već na nekim fotografijama od prije pokopa.

Povezi za oči i ligature

Osim vrlo rijetkih izuzetaka, nijedno od tijela nije imalo prave poveze oko očiju ili ligature oko zapešća ili gležnjeva.

Iznimke su bile:

- Srednjovječna gospođa (327B) koja je imala komad plavе tkanine labavo zavezан oko očiju, i dvostruki konopac nepravilno obmotan oko grudi i ruku. Nije jasno jesu li ti predmeti predstavljali prave poveze ili su bili dodani nakon smrti, možda radi lakšeg manipuliranja tijelom. Činjenica je da uzrok smrti nije mogao biti utvrđen.
- Jedan vojnik (329B) koji je oko desnog zapešća imao pričvršćen kolut lisica.
- Još jedna žena (406B) koja je imala konopac oko nogu, iako je i ovdje moguće da je on dodan nakon smrti.

Ozljede

Većina ljudi u ovom grobištu imala je ozljede neke vrste. Većina je imala strijelne rane, nekoliko njih je, čini se, imalo ozljede od eksplozija, a kod nekolicine je bilo pokazatelja ozljede djelovanjem tupe sile ili rane od noža. Ovo je bilo potpuno odvojeno od oštećenja kostiju *post mortem* koja su bila prisutna kod mnogih osoba.

Postojao je međutim priličan broj (19%) onih kod kojih nisu mogle biti utvrđene autentične ozljede, i kod kojih je dakle uzrok smrti morao ostati neutvrđen.

1. Strijelne ozljede

Od 186 ljudi u grobištu, 143 (77%) imalo je nedvojbene strijelne rane, a na još šest osoba bile su moguće strijelne rane. U vezi sa jasnim ozljedama, mogu se izvući sljedeći zaključci:

(i) Broj hitaca

Mnogi ljudi imali su samo po jednu strijelnу ozljedu, ali je veći broj ljudi imao mnogobrojne strijelne rane, jedan čovjek čak 14 (331B). Sveukupan broj hitaca procijenjen je na 443 ispaljena hica, što daje prosjek od 3 po osobi. Učestalost je prikazana na sljedećoj tablici:

Broj hitaca ispaljenih na neku osobu	Broj osoba s tim brojem strijelnih rana
1	37
2	35
3	20
4	27
5	7
6	9
7 ili više	8

Medutim, ovo su svakako minimalne procjene, imajući na umu da je ozljeda od metka u većini slučajeva utvrđena samo na temelju onog što se vidjelo na kosturu i da su meci koji su prošli samo kroz meko tkivo ostali nezabilježeni; također, za neke ozljede, iako se sumnjalo na to da su prouzrokovane metkom, to se teško moglo utvrditi sa sigurnošću. Istovremeno, treba imati na umu da je jedan jedini metak mogao prouzročiti oštećenja na više dijelova tijela npr. metak koji je prošao kroz grudi mogao je zatim proći kroz jednu od ruku. Sve u svemu, broj hitaca ispaljenih na ove osobe vjerojatno je bio veći no što je procijenjen.

(ii) Ozlijedeni dijelovi tijela i smjer vatre

U svrhu ovog izvještaja nije napravljena podrobna analiza ozlijedenog djela tijela i smjera vatre za sve slučajeve, ali za 84 slučaja sa strijelnim ranama za koje je to učinjeno (navedeni u Dodatku A – vidi kasnije), hici su raspoređeni na sljedeći način:

Od 250 hitaca nadenih kod te 84 osobe

71 (28%) ispaljeno je u glavu
112 (45%) ispaljeno je u trup
26 (10%) ispaljeno je u ruke
41 (17%) ispaljeno je u noge

Teško je mnogo toga zaključiti iz tih brojki. S obzirom na to da trup čini najveću površinu na tijelu vjerojatno nije iznenadujuće da je on bio najčešće pogoden. Međutim možda vrijedi primijetiti da je kod 17 osoba od 84, jedina ozljeda bila jedna jedina strijelna rana na glavi.

Obično kad metak prođe kroz kost, ostavlja jasna karakteristična ukošenja na ulaznoj i izlaznoj površini prema kojima se može odrediti smjer vatre. To je posebno slučaj sa lubanjom, ali može se vidjeti i na drugim kostima kao što su rebra ili zdjelica. Međutim, gotovo jednako često, stupanj fragmentacije kosti je takav da je procjena smjera /vatre/ gotovo nemoguća, pogotovo na udovima.

Kako god, u 84 detaljno analizirana slučaja, smjer vatre u slučaju 183 hica u glavu i trup bio je sljedeći:

Smjer vatre	glava	trup
<i>hici s leđa</i>	22	40
" <i>sa strane</i>	15	6
" <i>sprijeda</i>	14	27
" <i>odozgo</i>	5	-
<i>nepoznat smjer</i>	15	39

Što se tiče glavci, gdje se mogao odrediti smjer, većina hitaca dolazio je straga ili sa strane, a analiza smjera vatre u trup u velikoj mjeri je besmislena zbog velikog broja nepoznаница.

(iii) Udaljenost izvora vatre

Procjena udaljenosti vatre na strijelnim ozljedama prvenstveno se temelji na traženju tragova gorenja ili čade na koži, čija bi prisutnost ukazala na hice iz blizine. U raspadnutim posmrtnim ostacima kao što su ovi, pogotovo imajući na umu mogućnost kontaminacije od drugih tijela u grobištu, takva analiza nije bila moguća.

Međutim, položaj ulaznog otvora nekih od jedinstvenih hitaca u glavu –na potiljku u sredini ili iza uha– može se tumačiti kao odraz ciljanih hitaca iz velike blizine.

(iv) Upotrijebljeno oružje i streljivo

Za sve slučajevce u grobištu, razmjeri oštećenja na kostima i prisutnost karakterističnog vide fragmentacije ukazuju na upotrebu **oružja velike brzine djelovanja**. To je potvrđeno nalaskom, u mnogima od tijela, metaka kalibra 7,62mm, oštra vrha i u bakrenim čahurama, od njih su neki ostali intaktni ili u velikoj mjeri neuništeni, dok drugi pokazuju razne stupnjeve fragmentacije.

U dva slučaja (288B i 317B) upotrijebljen je **pištolj**. U prvom – radi se o jednom vojniku – bila su dva ulazna otvora iza lijevog uha, dva metka za pištolj u posmrtnim ostacima, i nikakvih ozljeda nigdje drugdje. Drugi slučaj bila je žena, kod koje je ulazna rana bila na hrptu nosa.

Kod jednog muškarca (380B) – i u ovom slučaju vojnika – upotrijebljena je **puška**. Pogoden je dva puta odostraga, jednom u stražnji dio glave i ramena odozgo i prema desno, a jednom u stražnji dio nogu. Raspored i prodor sačme u tijelu sugerira hice iz prilično velike blizine.

2. Ozljede od eksplozija

Ozljede protumačene kao ozljede od eksplozije tj. oštećenja prouzročena eksplozivnim napravama, vide se na brojnim tijelima. Takva oštećenja sugerira priroda razaranja određenih dijelova tijela, uz često pronalaženje karakterističnih fragmenata granata u posmrtnim ostacima.

Ozljede od eksplozije pronadene su u slučajevima 385, 386, 392, 396 i 426 – od kojih su svi vojnici – kao i u slučaju 406 i možda 422, gdje se radilo o ženama. Moguće je da je slučaj 274 još jedan takav primjer, ali je procjena manje pouzdana. Ni u jednom od ovih slučajeva nije bilo dodatnih strijelnih rana.

3. Ozljede djelovanjem tuge sile

Dok je većina ozljeda koje se vide na tim tijelima prouzročena meccima ili eksplozivnim napravama, s vremena na vrijeme vide se ozljede djelovanjem tuge sile tj. frakture koje sugeriraju udarce oružjem, ozljede od nekog drugog tupog predmeta, udaranje nogama, ili naprsto običan pad. Takve se ozljede odražavaju na kosturu kao linearne frakture lubanje, rebara ili čega drugoga, bez dislokacije, za razliku od fragmentacije i gubitka dijelova kosti tipičnih za strijelne ozljede. Te je frakture bilo teže razlikovati od oštećenja *post mortem* nego strijelne ozljede, ali imajući to na umu, ipak je bilo primjera u kojima su bile prisutne autentične ozljede djelovanjem tuge sile i, u jednom slučaju, smatra se da je to uzrok smrti.

Slijedi nekoliko primjera:

- Muškarac, možda vojnik, sa prostrijelnom ranom na glavi s jedne na drugu stranu, ali koji je također imao frakture rebara s obje strane grudi, što sugerira batinjanje ili udarce nogama, kao i frakturu gornjeg kraja desne goljenične kosti što sugerira udarac teškim oružjem, vjerojatno sa dosta oštrim rubom (213B)
- Sredovječni muškarac koji je umro od dvije strijelne rane u stražnji dio grudi, ali koji je također imao udubljeni lom na lubanji iza desnog oka što sugerira udarac oružjem, možda kundakom puške (283B)
- Muškarac koji je, čini se, bio ustrijeljen kroz prednji dio glave i prednji dio desne noge, koji je imao simetrične frakture na srednjoj trećini obje bedrene kosti, vjerojatno prouzročene ili teškim padom na taj dio tijela ili udarcem možda nekog vozila. Također je imao slomljena rebra na stražnjem dijelu grudi (432B).

4. Rane od noža

Na dva tijela za redom postojala su na lubanji dva uska oštećenja poput proreza, koja su u velikoj mjeri upućivala na ubod nožem ili bajunetom u glavu.

- Muškarac u vojnoj odjeći koji je ustrijeljen dva puta u trup, vjerojatno straga, i koji je također imao ranu koja upućuje na ubod nožem, na donjem dijelu čela iznad nosnog hrpta, koja prodire u sinus lubanje odostraga (429B)
- Muškarac, koji u ovom slučaju nije bio odjeven u vidljivo vojnu odjeću, sa tri strijelne rane na lijevoj strani tijela – u ramenu, donjem dijelu noge i peti – od kojih ni jedna nije mužno bila neposredno smrtonosna. Vjerojatnije je da je umro od dodatne prodorne rane od noža (vjerojatno bajuneta) na lijevoj strani glave, koja je očigledno prodrla prema unutra (430B)

5. Oštećenja *post mortem*

Uz ozljede za koje se smatra da su se desile za života, strijelne ili druge, mnoga tijela imala su dodatne frakture na kosturu za koje se činilo da su se najvjerojatnije desile *post mortem*, iz ranije

izloženih razloga. To su najčešće bile frakture osjetljivijih dijelova kostura – kostiju lica, rebara, lopatica (*scapulae*), prednjeg dijela zdjelice, i lisne kosti (*fibula*) na potkoljenici.

Sasvim odvojeno od ovih ozljeda, bilo je i paljenja nekih tijela koja su se također gotovo sigurno odigrala poslije smrti. To je bilo prisutno u 10 slučajeva, što se vidjelo bilo po odjeći, bilo po kostima, ili po jednom i drugom. Gorenje se odrazilo na izloženim površinama prelomljenih kostiju, što je pokazivalo da se desilo poslije nastanka frakture, a ne prije. Mogući uzroci mogli bi biti zahvaćanje odjeće vatrom uslijed eksplozije, ili oštećenje tijela prouzročeno time što je ono poslije smrti ostalo u zapaljenoj kući. Paljenje osobe za života bilo bi gotovo nemoguće utvrditi u bilo kojem od ovih slučajeva.

Uzroci smrti

Uzroci smrti za 186 ljudi u grobištu KN01 popisani su na listi koja slijedi. Grupirani su po kategorijama na temelju dijelova tijela, s time što trup uključuje grudi, abdomen i zdjelicu, a glava uključuje vrat. Kada se činilo da su smrt prouzročile ozljede na više dijelova tijela (npr. na glavi i trupu), uzrok je zaveden pod višestruke strijelne rane.

Uzrok smrti za 186 ljudi u grobištu KN01	
<i>Strijelne rane na glavi</i>	60
<i>Strijelne rane na trupu</i>	44
<i>Višestruke strijelne rane</i>	37
<i>Strijelne rane u noge</i>	2
<i>Rane od eksplozije</i>	6
<i>Ozljede djelovanjem tuge sile</i>	1
<i>Ubodna rana na glavi</i>	1
<i>Neutvrđeno</i>	35

Precizna formulacija uzroka smrti do neke mjeri je arbitarna i često odražava samo glavnu smrtonosnu ozljedu. Tako je za nekog tko je bio pogoden u glavu, ali je također imao strijelne rane na drugim mjestima, možda na trupu ili nogama, mogla biti navедena kao uzrok smrti samo strijelna rana na glavi jer je morala nužno i veoma brzo prouzrokovati smrt.

Tako je izbor formulacija bio prilično subjektivan, razlikujući se od patologa do patologa. Neki su radnici uzeli uzrok smrti na smrtonosnu ozljedu, kao što je upravo objašnjeno, dok su drugi bili potpuniji i popisivali sve glavne prisutne ozljede.

Bitna činjenica je da je od **186** ljudi u grobištu KN01, **143** (77%) umrlo od strijelnih rana, i još **6** (3%) od rana od eksplozije neke eksplozivne naprave. Međutim jednako je važna činjenica da u **35** slučajeva (19%) nije mogao biti ustanovljen uzrok smrti. Te ćemo slučajeve sada dalje razmotriti.

Neutvrđen uzrok smrti

Razlozi zbog kojih je uzrok smrti naveden kao 'Neutvrđen' već su razmotreni u odlomku koji govori o ograničenjima sudsko-medicinskih dokaza; na primjer, radilo se o strijelnim ranama ili drugim ozljedama koje nisu smatrane nužno smrtonosnim, ili pak uopće nije bilo značajnih ozljeda. Ovo posljednje je bio najčešći slučaj.

Kao što je više puta istaknuto, kada se radi sa tijelima koja su bila pod zemljom vjerojatno već više godina, na kojima su mcka tkiva ili potpuno odsutna, ili su sasvim promijenjene boje, degenerirana i izobličena, obduksijsko ispitivanje je nužno ograničeno. Ozljede samo mekog tkiva – neke strijelne rane, ubodne rane, posjekotine ili ozljede djelovanjem tupe sile u abdomen – nisu više bile vidljive niti se na njih može posumnjati bez popratnih oštećenja na kostima. Isto tako, uzroci smrti kao što su gušenje (sprečavanje disanja mehaničkim putem), utapanje, udisanje dima u požaru, ili trovanje ne ostavljaju tragova na kosturu. Kao niti, važno je dodati, bolesti, kao što su srčane bolesti, upala pluća ili moždani udar.

Mogu se naći pokazatelji iz drugih izvora koji upućuju na mogući uzrok smrti nekih od tih ljudi, ali obduksijski nalazi sami po sebi ne mogu mnogo toga dodati. Također se treba prisjetiti da su sve to tijela sa "normalnog" groblja tako da su mogla biti tamo od ranije, prije dogadaja koji se istražuju.

Evo tek nekoliko primjedbi o tih 35 slučajeva:

- 23 su muškarci, a 12 žene
- dvoje su bilo u vojnoj odjeći, a možda i još dvoje
- jedna od tih osoba (434B), žena u dobi od 25 do 35 godina, imala je znakova relativno skorašnje neurokirurgije (otvor medicinskom bušilicom na lubanji), dok je jedna druga (410B), muškarac u dobi od 35 do 55 godina, ranije spomenut kao osoba umotana u bolničku plahtu. Gospoda sa povezom oko očiju (327B), također već spomenuta, bila je još jedan od neutvrđenih slučajeva.

Dijelovi tijela

Valja spomenuti dodatne dijelove tijela nađene u grobištu KN01, označene sa "BP".

U ovom grobištu je naden 31 /dodatajni/ dio tijela, ili je to barem bio konačan broj nakon što je obavljeno odvajanje i pridruživanje raznih dijelova u mrvicačnici. Podijeljeni su u tri grupe:

- 'Autentični' dijelovi tijela odvojeni od glavnog tijela, obično dijelovi udova ili fragmenti lubanje koje nije bilo moguće pridružiti. Tih dijelova tijela (BP) bilo je 25, a strijelne rane su pronadene na pet od njih.
- Grupe izoliranih kostiju s područja zajedničke grobnice, od kojih je moguće da neke pripadaju ovim tijelima, a neke potiču iz perioda prije njihovog pokapanja. Bilo je 5 takvih grupa kostiju (BP).
- Jedan jedini uzorak kirurški amputiranog dijela tijela – desne poškoljenice u zelenoj kirurškoj tkanini, nadene s tijelom 213B i kojoj je dodijeljen zaseban broj 494BP

Konkretni slučajevi

Dostavljen mi je spisak slučajeva (**Dodatak A**), na kojem su imena pridružena numeričkim oznakama MKSJ i onima prilikom ukopa, koje su se do sad upotrebljavale. Ta lista koja se odnosi na 114 slučajeva iz grobišta KN01 sada je ovdje priložena, uz dopisan uzrok smrti za svaku osobu, i druge relevantne primjedbe. Podrobnije obavijesti o svakom posebnom slučaju dostupne su naravno u originalnom obduksijskom izvještaju. Uzroci smrti ovdje popisani su ponešto standardizirani, i mada mogu postojati razlike u formulacijama u odnosu na izvještaj *post mortem*, to olakšava uspoređivanje nalaza.

Dodatak A-slučajevi iz grobišta KN01

Br. MKSJ	Br. u policijs koj evidenc iji	Ime žrtve	Uzrok smrti	Minim. strijelnih rana	Primjedbe
202B	495	POPOVIĆ Mirko	Strijelne rane na trupu	2	
204B	504	KRNIĆ Stevan	Udarac tupim predmetom u grudi	0	
212B	426	PETKO Milka	Strijelne rane na grudima	2	
214B	262	MIRKOVIĆ Dragan	Strijelne rane na glavi i trupu	4	
223B	505	JELIĆ Nikola	Strijelna rana na licu	1	
235B	488	BJELIĆ Marija (Mara)	Strijelne rane na nogama	2	
236B	491	DAMJANOVIC Đuka	Strijelna rana na glavi	4	
237B	492	VUKOVIC Boško	Strijelna rana na glavi	5	<i>zavoj na bedru</i>
240B	542	VIDOVIĆ Stevan	Strijelna rana na vratu	1	
241B	539	GRUBOR Jovo	Strijelne rane na trupu	6	? ozljeda čeljusti djelovanjem tuge sile
242B	540	GRUBOR Mika	Strijelne rane na grudima	2	
243B	538	GRUBOR Marija	Strijelne rane na glavi i trupu	4	<i>tragovi gorenja</i>
244B	541	KARANOVIĆ Đuro	Strijelne rane na grudima	5	
245B	537	GRUBOR Miloš	Strijelne rane na glavi i grudima	3	
246B	545	BORAK Milka	Strijelna rana na glavi	1	
247B	535	DMITROVIĆ Jovo	Strijelna rana na glavi	2	
248B	509	DMITROVIĆ Stevo	Strijelna rana na grudima	2	
249B	506	Bez imena (br. 506)	Strijelna rana na glavi	1	
250B	507	DIMITROVIĆ Sava	Ne može se utvrditi	0	
251B	499	Bez imena (br. 499)	Ne može se utvrditi	0	
252B	496	KOVAČEVIĆ Ljubomir	Ne može se utvrditi	0	
253B	498	DAMJANIĆ Lazar (invalid)	Strijelne rane na trupu	6	
254B	497	BUAĆ Dušan	Strijelne rane na glavi i trupu	5	
255B	489	VUKOVIĆ Mika	Strijelne rane na glavi i grudima	2	
256B	490	VUKOVIĆ Tanasije	Strijelne rane na glavi	3	
257B	494	DAMJANOVIC Dušan	Strijelne rane na grudima	4	
258B	493	BJELIĆ Petar	Strijelne rane na trupu	2	
259B	487	Bez imena (br. 487)	Ne može se utvrditi	0	
261B	595	Bez imena (br. 595)	Strijelne rane na glavi i trupu	4	<i>prethodna djełomična obdukcija</i>
267B	543	MAŽIBRADA Joka	Strijelna rana na grudima	1	
269B	586	SUČEVIĆ Stevan	Strijelna rana na glavi	1	<i>tragovi gorenja</i>
272B	556	BABIĆ Ruža	Strijelne rane na trupu	2	
273B	558	MANOJLOVIĆ Ružica	Strijelne rane na grudima	4	<i>tragovi gorenja</i>
274B	585	MANOJLOVIĆ Stevan	Ne može se utvrditi *	0	<i>tragovi gorenja</i>
275B	587	DRAGIŠIĆ Milka	Strijelna rana na glavi	5	
276B	594	CRNOGORAC Ilinka	Strijelne rane na glavi i grudima	2	
277B	599	OPAČIĆ Jelka	Strijelne rane na glavi, trupu i udovima	6	
278B	601	KRIČKOVIĆ Rajko	Strijelne rane na glavi i trupu	2	
281B	607	KABLAR Zorka	Ne može se utvrditi	0	
282B	608	Bez imena (br. 608)	Ne može se utvrditi	0	
283B	609	Bez imena (br. 609)	Strijelne rane na grudima	2	<i>ozljeda glave djelovanjem tuge sile</i>
284B	614	Bez imena (br. 614)	Strijelna rana na glavi	3	
285B	551	MANDIĆ Ljeposava	Strijelne rane na glavi i grudima	4	
289B	591	RADUJKO Nikola	Strijelne rane na trupu	3	
290B	590	RADUJKO Maša	Strijelne rane na glavi i grudima	2	
291B	589	RADIĆ LUKIĆ Branko	Strijelne rane na glavi i grudima	2	
292B	593	PANIĆ Nikica (invalid)	Ne može se utvrditi	0	
293B	596	VUKIĆ Stevan	Ne može se utvrditi	0	
294B	597	Bez imena (br. 597)	Strijelna rana na glavi	1	
295B	598	SMILJANIĆ Radomir	Strijelne rane na trupu	3	

297B	605	PETKO Ilija	Strijelne rane na grudima	3	
298B	604	RAŠUO Dmitar	Strijelna rana na grudima	1	
299B	606	GRUBNIĆ Tode	Strijelna rana na glavi	3	
300B	610	ŠTRBAC Mirko	Strijelne rane na glavi i grudima	4	
301B	611	Bez imena (br. 611)	Strijelne rane na grudima	2	
302B	612	KOVAČEVIĆ Bogdan	Ne može se utvrditi	0	
303B	613	VUJNOVIĆ Stevo	Ne može se utvrditi	0	? ozljeda od noža na glavi
304B	615	ŽUNIĆ-SUDAR Durdija	Ne može se utvrditi	0	
306B	503	DONDUR Ika	Strijelna rana na grudima	1	
307B	516	ĐUKIĆ Dušan	Strijelna rana na glavi	1	
308B	517	BERIĆ Špiro	Strijelna rana na glavi	2	
309B	518	BERIĆ Jovo	Strijelna rana na grudima	1	
310B	519	BERIĆ Jovan	Strijelna rana na glavi	1	
311B	520	BERIĆ Radivoj	Strijelna rana na glavi	1	
312B	521	BERIĆ Marija	Strijelna rana na vratu	2	
313B	522	BERIĆ Milka	Strijelne rane na trupu	2	
314B	523	BERIĆ Marko	Strijelne rane na trupu	6	
315B	524	BLRIĆ (POKRAJAĆ) Mirko	Strijelna rana na glavi	1	
316B	550	BORAK Marija	Ne može se utvrditi	0	
317B	645	JARIĆ Stoja	Strijelna rana na glavi	1	pištolj
320B	584	MIRKOVIĆ Jandrija (Jandre)	Strijelne rane na glavi i trupu	3	
321B	462	MILIVOJEVIĆ Sava	Strijelne rane na trupu	5	
322B	461	GAGIĆ Petar	Strijelne rane na vratu i trupu	6	
323B	511	MRDALJ Jovan (Jovo)	Ne može se utvrditi	0	
324B	512	BALIĆ Milan	Strijelna rana na trupu	1	
325B	455	GRULJOVIĆ Ilija	Strijelna rana na glavi	4	
326B	456	NN (br. 456)	Strijelne rane na glavi i trupu	10	
327B	457	KANAZIR Jeka	Ne može se utvrditi	0	
328B	458	RAŠIĆ Sava	Ne može se utvrditi	0	
329B	459	PLAVŠA Jovica	Strijelne rane na glavi i grudima	2	
331B	527	LALIĆ Veljko	Strijelne rane na glavi i trupu	14	
332B	643	STARČEVIĆ Slavko	Strijelne rane na grudima	3	
361B	474	GRUBIĆ Nevenka	Ne može se utvrditi	0	
362B	473	Bez imena (br. 473)	Strijelna rana na glavi	1	
365B	470	ŠLJIVAR Milica (invalid)	Strijelna rana na glavi	1	
366B	429	JERKOVIĆ Jovan	Strijelna rana na zdjelici	1	
368B	427	Bez imena (br. 427)	Ne može se utvrditi	0	
369B	425	Bez imena (br.425)	Strijelna rana na vratu	1	
374B	420	BALJAK Stevan	Strijelna rana na glavi	3	
376B	409	MILANKOVIĆ Anka	Ne može se utvrditi	0	
377B	408	MILANKOVIĆ Lazo	Strijelna rana na glavi	1	
384B	152	POTKONJAK Nikola	Ne može se utvrditi	0	
390B	259	DUJKOVIĆ Nenad	Strijelne rane na glavi i vratu	4	
394B	253	Bez imena (br. 253)	Strijelne rane na glavi	2	
395B	252	SINOBAD Ratko	Strijelna rana na glavi	1	
397B	250	ŠARAC Ilija	Strijelne rane na glavi i trupu	6	
408B	481	RADIŠA Mirko	Strijelne rane na glavi	2	
410B	484	VUJASIN Jovo	Ne može se utvrditi	0	
412B	421	MAČAK Duro	Strijelna rana na vratu	2	
415B	423	TIŠMA Momčilo	Strijelna rana na glavi	2	
416B	418	GNJATOVIC Mile	Strijelne rane na glavi	6	
417B	424	VEĆERINA Stevo	Strijelne rane na glavi	4	
419B	411	Bez imena (br. 411)	Ne može se utvrditi	0	
420B	407	MILIVOJEVIĆ Ilija	Ne može se utvrditi	0	
421B	406	MILIVOJEVIĆ Mile	Ne može se utvrditi	0	
422B	402	TOMIĆ Ankica	Ne može se utvrditi	0	ozljeda od eksplozije na trupu
431B	269	BERIĆ Valerjan	Strijelna rana na vratu	3	
432B	?270	ĐAPIĆ Ljubomir	Strijelna rana na glavi	2	
434B	159	OGNJENOVIC Zagorka	Ne može se utvrditi	0	
435B	256	JARAMAZ Bogdan	Strijelna rana na grudima	12	

437B	171	BJELOBRK Aleksandar	Ne može se utvrditi	0	
440B	242	RADINOVIC LONČINA Nikola	Ne može se utvrditi	0	
442B	170	MIRKOVIĆ Marko	Strijelna rana na grudima	1	
443B	158	BESEVIĆ Sava	Ne može se utvrditi	0	
445BP	422	Bez imena (br. 422)	Ne može se utvrditi	0	<i>desna ruka ? iz 411BP</i>

Grobište br. 2 - KN02

Kontekst

Grobište br. 2 bilo je daleko manje od grobišta br. 1, a obaviješteni smo da se sastojalo od niza grobova blizu zida koji opasuje groblje; neki od grobova su individualni, a neki grupni. Na toj lokaciji je nađeno sveukupno 41 tijelo, od kojih 29 u sanducima, a ostatak u vrećama za posmrtnе ostatke. Zajedno sa tijelima, tu se nalazio i određeni broj nepovezanih kirurški amputiranih dijelova tijela i fetalnih posmrtnih ostataka.

Opće karakteristike pregledanih tijela

Po završetku rada u mrtvačnici, broj tijela pripisan grobištu KN02 bio je **40**. Broj manje u odnosu na broj koji je naveo tim sa terena proizlazi iz činjenice da je jedno od 41 tijela bio čitav fetus, koji je u mrtvačnici, iz organizacionih razloga, uključen među dijelove tijela. Razni drugi nepridruženi dijelovi nadjeni su uz glavna tijela, uglavnom ostaci od amputacije, i tako, nakon što su oni odvojeni i nakon što su im dodijeljeni posebni brojevi za dijelove tijela, konačna brojka iz tog grobišta bila je **40 tijela i 12 dijelova tijela**. Što se tiče dijelova tijela, podrobnije ćemo ih obraditi na kraju, no opće bilješke o 40 tijela su sljedeće:

Dob, spol, bolesti i stare ozljede, itd.

- Od 40 tijela **16** (40%) bili su **muškarci**, a **24** (60%) **žene**.
- Prema procjeni na temelju antropološkog pregleda kostura, njihov dojni raspon varirao je između **35 i 90** godina, dok je većina bila sredovječna i starije dobi.
- Artritis je bio uobičajeni nalaz, a tako i stare frakture uglavnom rebara, ali povremeno i kostiju udova. Moguće je da je jedna žena imala kongenitalne probleme sa kukovima i kao posljedicu probleme u hodanju za života (116B), dok je jedna druga stara žena imala tragove nekadašnje neurokirurgije i stare frakture nogu (109B).

Odjeća, omotači i stupanj očuvanosti

- Tek manjina (12) tih ljudi nosili su normalnu odjeću, nitko vojnu; većina nije imala nikakvu odjeću, nego su tijela bila umotana u bolničke plahte ili je bilo drugih pokazatelja da je osoba preminula u bolnici, jer su im tijela 'uređena' nakon smrti (zavoji oko glave i gležnjevi privezani jedan za drugi). To je bio slučaj s najmanje 19 ljudi, odnosno gotovo 50%.
- Tijela su bila u različitoj mjeri očuvana, većina je bila potpuno skeletizirana ili barem djelomično, sa tek nešto stvrdnutog masnog tkiva koje je još prianjalo uz kosti. Međutim, tijelo jedne žene bilo je još izuzetno intaktno, sa znakovima mumifikacije i unutrašnjim organima do te mjere očuvanim da se još uvjek mogla identificirati bolest srca (093B).

Ozljede i uzrok smrti

Tijela u tom grobištu bila su izuzetna po odsustvu ozljeda, i po činjenici da je za veliku većinu uzrok smrti morao ostati neutvrđen. Nalazi se mogu sažeti na sljedeći način:

- Strijelne ozljede bile su prisutne u samo dva slučaja:

077B – muškarac u dobi između 40 i 60 godina, još odjeven, sa dvije strijelne rane na nogama,

jednom koja se protezala kroz oba bedra, i drugom koja se nalazila u donjem dijelu lijeve noge. Smatralo se da su to potencijalno smrtonosne ozljede i vjerojatni uzrok smrti.

097B – Muškarac, između 45 i 55 godina, umotan u bolničku plahtu i odjeven u kiruršku halju,

sa najmanje dvije strijelne rane na zdjelicima i po jednom na svakoj ruci. Smrt se pripisuje ranama na zdjelicima.

- Tri osobe imale su tragove nedavnih frakturnih – sredovječna žena sa frakturom bedrene kosti (095B); još jedna žena sa frakturom rebara (108B); i jedna stara gospoda sa slomljenim kostima u stopalu (109B). Troje drugih imalo je zalićećene frakture – jedna stara gospoda sa zalićećom frakturom rebara, grudne i bedrene kosti (083B); muškarac sa frakturom vrata lijeve bedrene kosti (105B); i još jedan muškarac sa zalićećim frakturnama rebara (110B).

Iako je moguće da su te ozljede bile razlog što su te osobe možda bile u bolnici ili negdje drugdje ležale onesposobljene, i mada su komplikacije tih ozljeda mogle prouzročiti njihovu smrt, to se nikako nije moglo dokazati, pa je uzrok smrти morao biti naveden kao neutvrđen.

- Ni u jednom drugom slučaju nisu nadene ozljede, osim onoga što je pripisano oštećenjima *post mortem*. Dakle, nije bilo nikakvih drugih nalaza, s izuzetkom gospode čije je tijelo bilo tako dobro očuvano kao što je ranije opisano (093B) – kod nje je vidljiva bolest koronarne arterije u srcu mogla biti uzrok smrти, ali se to nije moglo dokazati. Ostale osobe u grobištu mogле су također imati neku bolest i umrijeti od nje, a koja se sada više ne može vidjeti na skeletiziranim posmrtnim ostacima.

Opći dojam u pogledu tijela koja su se nalazila u ovom grobištu bio je da su to uglavnom ljudi koji su umrli u bolnici ili u zajednici, od bolesti ili komplikacija ozljeda zadobivenih nesretnim slučajem. Jedini izuzeci bili su dvojica muškaraca koji su preminuli od strijelnih ozljeda. U svrhu iscrpnosti, uzroci smrти su niže navedeni.

Uzroci smrти 40 ljudi u KN02

Strijelne ozljede 2

Neutvrđeno 38

Dijelovi tijela

Kao što je već spomenuto, uz glavna tijela u ovom grobištu bilo je raznih dijelova tijela, od kojih su se neki činili gotovo bez ikakve ili bez ikakve veze s ljudima koji su tu ukopani, kao predmeti koji su naprosto odloženi u grob dok je još bio otvoren. Određeni broj tih dijelova tijela, međutim, imao je ozljede.

Bilo je 12 dijelova tijela i oni su uključivali:

- 8 kirurški amputiranih nogu, amputiranih na raznim visinama, počevši od sredine bedra prema dolje i umotanih u zeleno kirurško platno. Na jednoj od njih (125BP) uočena je moguća ozljeda stopala od eksplozije, a druge dvije (043BP i 124BP) imale su ozljede koje su mogle biti rane od metka ili eksplozije. Preostalih pet nogu nisu imale takvih ozljeda i vjerojatno su amputirane zbog bolesti.
- Kompletni, ali skeletizirani, donji dio lijeve noge i stopalo, moguće u kirurškom platnu, sa frakturom jedne od kostiju stopala, koju je možda prouzročio fragment metka ili krhotina granate (039BP)
- Posmrtni ostaci fetusa – tijela dvaju fetusa:
 - djelomični ostaci, oko 4-5 mjeseci gestacije, još uvijek sa štipaljkom za pupčanu vrpcu (054BP)

- kompletno tijelo, vjerojatno sa placentom, ocijenjeno na 5½ mjeseci gestacije (091B)
- pomiješanc samostalne kosti očigledno od više ljudi, od kojih možda neke pripadaju, a možda nijedna ne pripada nekim od 40 pregledanih tijela (035BP)

Konkretni slučajevi

Slučajevi iz Dodatka A popisani su na isti način kao i za grobište KN01

Dodatak A-slučajevi iz grobišta KN02

Br. MKSJ	Br. u policijskoj evidenciji	Ime žrtve	Uzrok smrti	Minim. strijelnih rana	Primjedbe
051B		SIMIĆ Milica	Ne može se utvrditi	-	<i>fraktura donjeg dijela desne noge</i>
077B		DRAGIČEVIĆ Milan (Mile)	Strijelne rane na nogama	2	
092B		ŠUPELJAK Mirko	Ne može se utvrditi	-	
095B	27	KANAZIR Ljubica	Ne može se utvrditi	-	<i>fraktura lijeve bedrene kosti</i>
098B	28	PRIBOJAN Darinka	Ne može se utvrditi	-	<i>?bolnički pacijent</i>
100B	29	MILJEVIĆ Ilija	Ne može se utvrditi	-	

Grobište br. 3 – KN03

Kontekst

Prema dobivenim informacijama grobište br. 3 bila je kompleksna lokacija, sa četiri zasebne lokacije koje opisuje tim sa terena:

- **lokacija br. 1**
masovna grobnica koja sadrži tijela 19 ljudi, zajedno s kirurškim uzorcima, fetalnim ostacima i pomiješanim pogrebnim predmetima. Osam tijela nalazilo se u vrećama za posmrtnе ostatke, ali ostala nisu.
- **lokacija br. 2**
Uzak grob sa tijelima 5 ljudi, uključujući i novorođenče.
- **lokacija br. 3**
Dva groba, koja zajedno sadrže tijela 6 ljudi (četiri u jednom i dva u drugom), svako u svome lijesu, i u svakome staklena bočica u kojoj se nalazi komadić papira s upisanim imenom, a jedno je tijelo pokopano s nepovezanim amputiranim ekstremitetom.
- **lokacija br. 4**
plitak grob koji sadrži tijela 11 ljudi.

To je na terenu iznosilo sveukupno 41 tijelo iz grobišta KN03. U mrtvačnici, nije nam bilo potpuno očigledno koja su tijela dolazila s koje lokacije, i stoga su u ovom izvještaju sva obradena zajedno.

Opće karakteristike pregledanih tijela

Nakon uobičajenog odvajanja nepovezanih dijelova tijela u mrtvačnici, i pripisivanja fetalnih ostataka listi dijelova tijela, konačna brojka za grobište KN03 bila je **40 tijela i 48 dijelova tijela**.

Dob, spol, bolesti i stare ozljede, itd.

- Od 40 tijela s četiri lokacije, **37 (93%)** su bili **muškarci**, a samo **3 (7%)** žene.
- Iz antropološkog ispitivanja posmrtnih ostataka, raspon dobi mogao je biti od **17** do **95** godina. Većina ljudi bili su sredovječni ili stariji, ali bila je i jedna mlađa osoba, vojnik, čija je dob procijenjena na između 17 i 21 godinu (144B).
- Što se tiče bolesti i starih ozljeda, kod nekih ima znakova artritisa, nekoliko ih ima stare frakture (lubanja, rebra, kosti udova), i jedan muškarac sa znakovima prethodne neurokirurgije (stari otvor od kirurške bušilice na lubanji)

Odjeća (vojna i civilna) i drugi predmeti

- 15 muškaraca bilo je odjeveno u odjeću koja se činila vojnom, a tako možda još trojica. Na grobištu su ručne bombe i neupotrijebljeni meci izvadeni iz pancirne jakne jednog od njih (114B), a u mrtvačnici su nadena dva naboja za AK47 u džepu jednog drugog (106B).
- 10 tijela nije imalo preostale odjeće. Šest tih ljudi imalo je, međutim, male staklene bočice uz posmrtnе ostatke, u svakoj od kojih se nalazio papirić s imenom. Pretpostavlja se da je to onih šest tijela iz lokacije br. 3 (076B, 077B, 081B, 084B, 088B i 091B). S posljednjim od njih nađena je također (091B) medicinska intravenozna kanila, a on je bio jedini od šestorice sa strijelnim ozljedama i uzrokom smrti. Jedan drugi muškarac (156B) nađen je sa cjevčicom za trahcostomiju i urinarnim kateterom, što impliceira da je i on bio bolnički pacijent.

Stupanj očuvanosti

Kao i na drugim grobištima, stupanj očuvanosti tih tijela je varirao, većina je potpuno skeletizirana, ali neka još imaju prilične količine tkiva koje još prianja.

Ozljede

Nadene su strijelne ozljede na **28** (70%) tijela. Nije bilo očiglednih ozljeda od eksplozije niti onih koje su mogле biti potvrđene kao ozljede djelovanjem tuge sile. Međutim u više slučajeva je bilo uobičajenih oštećenja *post mortem* – frakture lica, rebara, lopatica, zdjelice i kostiju udova – koje neće biti podalje opisane u izvještaju.

Strijelne ozljede

Prema 28 ljudi u grobištu sa strijelnim ranama, može se zaključiti sljedeće:

Broj ispaljenih hitaca

- Identificirane su minimalno 93 zasebne rane od metka, sa rasponom od 1 do 10 hitaca po čovjeku.
- Za devetoro ljudi činilo se da su zadobili samo po jednu strijelnu ranu, šestero je imalo najmanje po 2 hica, dvoje 3 hica, a ostali po 4 ili više do maksimalno 10 hitaca. Muškarac koji je pogoden 10 puta bio je vojnik (149B), ali nisu svi postradali vojnici bili više puta pogodeni.

Ozlijedeni dijelovi tijela i smjer vatre

- Od 93 pronadene rane od metka, 19 (20%) bile su rane na glavi, 47 (51%) rane na trupu, 8 (9%) u ruke, i 19 (20%) u noge; taj raspored nije začudujući s obzirom na odnos površine tih dijelova tijela.
- Što se tiče smjera vatre, on je varirao, tj. neke su ljudi hici pogodili sprjeda, druge straga, ali s obzirom na relativno mali ukupni broj slučajeva i na broj slučajeva u kojima smjer nije mogao biti određen, donošenje općeg zaključka o ovoj opasci ponešto je besmisленo.

Oružje i streljivo

- U 26 od 28 muškaraca koji su bili ustrijeljeni, oštećenja na kosturu bila su tipična za upotrebu oružja velike brzine djelovanja, a to je bilo potkrijepljeno čestim nalascima odgovarajućih metaka ili njihovih fragmenata u tijelima.
- U dvojice muškaraca (147B i 151B) meci tupog vrha za pištolj nađeni su u posmrtnim ostacima, što sugerira upotrebu pištolja, iako su obojica također imala ozljede tipične za oružje velike brzine djelovanja, što navodi na zaključak da su upotrijebljena oba tipa oružja.
- Dvojica muškaraca (121B i 124B) su ustrijeljena, ne oružjem velike brzine djelovanja ili pištoljem, nego sačmaricom. Prvog su pogodila dva hica s leđa u trup, a drugog jedan hitac s leđa u glavu. U oba tijela nadena je karakteristična sačma i, kod prvog muškarca, naboj.

Uzrok smrti

Uzroci smrti ljudi u grobištu KN03 popisani su na sljedećoj listi pri čemu jednako vrijede primjedbe navedene u odlomku o grobištu KN01 u vezi s terminologijom korištenom za navodenje uzroka smrti.

Uzrok smrti za 40 ljudi iz KN03	
<i>Strijelne rane na trupu</i>	11
<i>Strijelne rane na glavi</i>	8
<i>Višestruke strijelne rane</i>	8
<i>Strijelne rane u noge</i>	1
<i>Neutvrđeno</i>	12

Neutvrđeni uzroci

Osnovna činjenica koja se ovdje može primijetiti jest da je 28 (70%) ljudi u ovom grobištu preminulo od strijelnih ozljeda, uključujući i sve koji su nosili vojnu odjeću.

To ipak ostavlja 12 slučajeva za koje nije bilo moguće utvrditi uzrok smrti.

Od 12 neutvrdenih slučajeva, 9 nije imalo ostataka odjeće, pa stoga mora postojati određena vjerojatnost da su većina, ako ne i svi, bili bolnički pacijenti koji su umrli od prirodnih uzroka. Ostala tri slučaja bila su različita (117B, 125B i 127B) i nije moguće reći jesu li umrli od prirodnih uzroka, ili od ozljeda poput onih koje smo razmatrali za KN01, a koje se na tako raspadanitim posmrtnim ostacima više ne mogu razabratи.

Dijelovi tijela

Ovaj grob sadrži znatan broj (**48**) ždijelova tijela' uz glavna tijela. Kao i u drugim grobištima radilo se zapravo o mješavini dijelova tijela koji su dolje popisani:

- **18** odvojenih manjih dijelova tijela ili koštanih fragmenata, od kojih su barem neki možda pripadali glavnim tijelima. Sastojali su se uglavnom od dijelova udova i fragmenata rasprsnute lubanje. Jedan od dijelova (048BP) uključivao je vojnu odjeću, a prisutni fragmenti lubanje sugerirali su strijelnu ranu na glavi. Moguće strijelne ozljede nadene su u još pet slučajeva, dok su dva druga (064BP i 159BP) sadržavala dva lijeva gležnja i stopala s ozljedama od eksplozije, što upućuje na to da se radi o dijelovima tijela odnesenih eksplozijom, možda eksplozijom mine.
- **10** amputiranih ekstremiteta u kiruškom platnu – osam nogu amputiranih na raznim visinama i dvije kosti nadlaktice; svi nose tragove oštećenja od metaka ili krhotina granata i prepostavlja se da su amputirani zbog toga.
- još **4** noge, amputirane na raznim visinama, bez značajnih ozljeda i prepostavlja se da su amputirane iz medicinskih razloga tj. zbog bolesti.
- **3** fetusa (033B, 163B i 166B), procijenjene gestacijske dobi 6-8 mjeseci, 5-6 mjeseci, odnosno 7 mjeseci, dva su umotana u kiruško platno, a sva tri imaju još pričvršćene plastične pupčane štipaljke.
- **13** žraznih kostiju' koje čine stare, često fragmentirane kosti očigledno od više različitih ljudi sa područja zajedničke grobnice, i koji najvjerojatnije pripadaju ostacima sahranjenim na groblju prije ovih /istraživanih/ pokapanja.

Dakle što se tiče tih dijelova tijela, vjerojatno je tek malo njih imalo bilo kakve veze sa ekshumiranim tijelima, i samo su unijeli zbrku u druge nalaze.

Konkretni slučajevi

Slučajevi iz grobišta KN03 popisani u Dodatku A navedeni su na sljedećoj stranici.

Dodatak A-slučajevi iz grobišta KN03

Br. MKSJ	Br. u policijskoj evidenciji	Ime žrtve	Uzrok smrti	Minim. strijelnih rana	Primjedbe
076B		KOVRLJA Pera	Ne može se utvrditi	0	
077B		ČURUVIJA Soka	Ne može se utvrditi	0	
081B		OPAĆIĆ Ilija	Ne može se utvrditi	0	
091B		LUKIĆ Simo	Strijelne rane na zdjelici	2	<i>bolnička intravenozna kanila</i>
098B		STOJAKOV Živko	Strijelne rane na grudima	3	
108B		DRAGIČEVIĆ Nikola	Strijelna rana na grudima	1	
115B		ČEKO Sava	Strijelna rana na grudima	1	<i>jedan puščani metak (sačma)</i>
117B		MILANKOVIĆ Jakov	Ne može se utvrditi	0	
127B		LIČANIN Jovan	Ne može se utvrditi	0	
145B	217	KNEŽEVIĆ Dragutin	Strijelna rana na glavi	6	
153B	223	MILOŠ Borjan	Strijelne rane na glavi i trupu	4	
156B	154	NN (br. 154)	Ne može se utvrditi	0	
158B	156	SAMARDZIJA Milan	Ne može se utvrditi	0	
162B	248	VUJNOVIĆ Dmitar	Ne može se utvrditi	0	

Grobište br. 4 – KN04

Kontekst

Grobište br. 4 se, prema izvještaju, sastoji od dva dugačka rova pod pravim kutom, od kojih je jedan sadržavao 15 ljudi, a drugi 14. Većina tijela položena je na leđa, neka od njih u vrećama za posmrtnе ostatke, a neka samo pokrivena njima.

Opće karakteristike pregledanih tijela

Nakon obducijskog pregleda broj tijela iz grobišta KN04 utvrđen je na **29 tijela i 3 dijela tijela**, brojke identične onima koje je dao tim na terenu, osim jednog dodatnog dijela tijela koji je sastavljen u mrtvačnici od pomiješanih kostiju nađenih s jednim od tijela.

Dob, spol, prirodne bolesti i stare ozljede itd.

- Od 29 tijela u KN04, **26** (90%) su bili **muškareci**, a **3** (10%) **žene**.
- Prema antropološkom istraživanju, mogući dobni raspon bio je od **30** do **65** godina.
- Na nekima su nađeni tragovi artritisa, a na osam od njih nađene su stare frakture – nosa, rebara i kostiju udova.

Odjeća i očuvanost

- Odjeća je još bila prisutna na svim tijelima, a u 12 slučajeva radilo se o vojnoj odjeći.
- Za razliku od ostalih grobišta u kojima su tijela još imala znatne količine mekih tkiva, ovdje su sva tijela potpuno pretvorena u kostur.

Ozljede

Svatko u ovom grobištu, bez iznimke, imao je strijelne rane. Nije bilo ozljeda od eksplozije, ali su u nekoliko slučajeva identificirane moguće ozljede djelovanjem tuge sile. Kao i uvijek, bilo je i dodatnih frakturnih oštećenjima *post mortem*. Ozljede se mogu sažeti ovako:

Strijelne ozljede

Broj ispaljenih hitaca

- Na ovih 29 tijela, bilo je najmanje 83 strijelne ozljede, sa i do 9 hitaca po osobi.
- Kod deset ljudi bila je samo po jedna strijelna ozljeda; kod troje su bile po dvije; kod osam ljudi po tri; a kod preostalih osam, četiri ili više ozljeda. Nije otkrivena očigledna pravilnost kod slučajeva vojnika od kojih su neki ustrijeljeni samo po jednom, a drugi po više puta. Čovjek s 9 ozljeda od metaka nije, čini se, bio vojnik (059B).

Ozlijedeni dio tijela i smjer hica

- Od 83 strijelne ozljede, 18 (22%) ozljeda je bilo u glavi, 43(52%) u trup, 4 (5%) u ruke, i 18 (21%) u noge, što je slično omjerima na drugim grobištima.
- Što se tiče smjera vatre:
 - od ozljeda glave, 67% hitaca došlo je straga ili sa strane, a 11% sprijeda, ali u preostale četiri, smjer nije bio jasan
 - od ozljeda trupa, 60% hitaca naizgled je došlo s leda ili sa strane, a 9% sprijeda, ali za preostalih 12, smjer nije mogao biti određen

Oružje i streljivo

- U svih 29 slučajeva, izgled frakturna kostiju ukazuje na upotrebu oružja velike brzine djelovanja, što je potkrijepljeno čestim nalazima ostataka metaka ili komada metaka s oštrim vrhom. U jednom je čovjeku nađeno čak 6 metaka (046B).
- Kod jednog čovjeka (035B) nađen je s tijelom metak pištolja, uz fragment streljiva velike brzine. Ovaj posljednji je jasno bio uzrok teške strijelne ozljede na glavi, tako da je metak pištolja možda prešao u to tijelo iz nekog drugog tijela u grobu.
- Jedan muškarac (038B), u vojnoj odjeći, umro je od strijelne ozljede u grudima s desne strane, sačmom za ptice s kojom je nadena plastična čahura za naboj unutar tijela, a prisutnost čahure ukazuje na hitac iz prilično male udaljenosti. Međutim on je također imao tragova jedne ili više ozljeda oružjem velike brzine djelovanja u zdjelicu i dakle očito je bio ustrijetljen s dva vrlo različita tipa oružja - koje je bilo prvo, nije tako lako reći.

Uzrok smrti

Uzrok smrti kod ovih ljudi bio je očigledan, s obzirom na to da su svi poginuli od strijelnih rana i da nema neutvrđenih uzroka. Evo liste pojedinosti.

Uzrok smrti za 29 ljudi iz KN04

<i>Strijelne rane na glavi</i>	10
<i>Strijelne rane na trupu</i>	9
<i>Višestruke strijelne rane</i>	9
<i>Strijelne rane u noge</i>	1

Dijelovi tijela

Bilo je samo tri dijela tijela u ovom grobištu:

- 2 žrazne kosti' – koje čine odvojene kosti iz područja grobnica, ne nužno povezane s glavnim tijelima, i možda već od ranije u grobu
- 1 manja grupa kostiju stopala nađena pomiješana s jednim od glavnih tijela

Konkretni slučajevi

Kao i ranije, slučajevi iz grobišta KN04 uključeni u spisak u Dodatku A popisani su na sljedećoj stranici.

Dodatak A-slučajevi iz grobišta KN04

Br. MKSJ	Br. u policijskoj evidenciji	Ime žrtve	Uzrok smrti	Minim. strijelnih rana	Primjedbe
036B	202	SAVIĆ Lazo	Strijelna rana na glavi	1	
046B	209	MILETA Petar	Strijelne rane na glavi i trupu	5	
056B	229	VUKADIN Dušan	Strijelna rana na trupu	2	
058B	231	MIZDRAK Stevan	Strijelna rana na glavi	1	
059B	235	ŠARE Krstan	Strijelne rane na glavi i trupu	9	
060B	239	ŠARE Jandrija	Strijelne rane na trupu i nozi	3	
061B	236	BERIĆ Stevo	Strijelne rane na grudima	3	
062B	237	BERIĆ Janja	Strijelne rane na zdjelici i nogama	4	
063B	234	ŠARE Milica	Strijelna rana na glavi	4	
064B	233	NN (br. 233)	Strijelna rana na glavi	2	
065B	238	BERIĆ Đuka	Strijelna rana na glavi	3	
066B	232	ČOSIĆ Miloš	Strijelna rana na nozi	1	

Komentari o nalazima s lokacije Kninsko groblje

Gledajući na lokaciju Kninsko groblje u cjelini, jasno je da su posmrtni ostaci prikupljeni sa četiri razna grobišta bili pomiješani ostaci ljudi koji su umrli nasilnom smrću, pretežno od strijelnih rana; ljudi među tim tijelima čiji uzrok smrti nije bio očigledan; i ljudi čija smrt vjerojatno nije povezana s tim, s obzirom na to da su bili pacijenti bolnica ili u zajednici, i umrli otprilike u isto vrijeme. Također je moguće da je bilo tijela ljudi koji su umrli ranije, a koji su bili sahranjeni na istom području groblja gdje i novopristigla tijela. Uz to su među posmrtnim ostacima bili nepovezani ostaci od kirurških amputacija i tijela fetusa, koji su očigledno odloženi u grob koji je bio otvoren.

Tako je postojao određeni broj slučajeva, uglavnom iz grobišta KN02, čija tijela su bila umotana u bolničke plahte ili su nosila druga obilježja ljudi koji su preminuli u bolnici. Ni u jednom od tih slučajeva uzrok smrti nije mogao biti utvrđen iz posmrtnih ostataka i valja pretpostaviti da su preminuli od raznih prirodnih uzroka. Ako se dakle uzme da, u najboljem slučaju, svih 38 neutvrdenih slučajeva iz KN02 (od sveukupno 40 tijela u grobištu), i 12 sličnih slučajeva iz KN03 (također od 40 u grobištu) potпадa pod tu kategoriju, to ostavlja sveukupno 245 slučajeva iz KN01 (svih 186), KN02 (2), KN03 (28) i KN04 (svih 29) koji su preminuli od očiglednih ozljeda ili zbog nekog drugog uzroka koji nije mogao biti utvrđen. Posljednja grupa mogla je također uključivati ljudi koji su preminuli od prirodnih uzroka, ali je isto tako mogla uključivati i ljudi koji su preminuli od drugih neprirodnih uzroka kao oni koje smo ranije razmatrali, poput uboda nožem, gušenja, utapanja, udisanja dima ili trovanja. Takvi uzroci obično ne mogu biti otkriveni u ovom stupnju raspadanja posmrtnih ostataka.

Od pretpostavljenih 245 'autentičnih' slučajeva, 202 (82%) je preminulo od strijelnih ozljeda, 6 (2.5%) od ozljeda uslijed eksplozije, jedan od ozljede djelovanjem tupe sile i jedan od uboda nožem u glavu, a preostalih 35 (14%) je preminulo od nepoznatih uzroka.

Od onih koji su preminuli od strijelnih ozljeda, velika većina je poginula od rana uzrokovanih oružjem velike brzine djelovanja, a dvoje je ubijeno iz pištolja i troje iz sačmarica. Čini se da je 28% ubijeno jednim jedinim hicem, a preostalih 72% ustrijetljeno je više od jednom, čak i do 14 puta. U hicima nije bilo posebne pravilnosti. Većina je pogodila trup – koji zauzima najveću tjelesnu površinu – i prodrla u tijelo iz raznih smjerova. No ipak postoji određeni broj slučajeva u kojima je osoba ubijena jednim jedinim hicem u potiljak.

Gotovo trećina muškaraca u grobištima naizgled su bili vojnici, sudeći po odjeći ili po njihovim osobnim stvarima. Od tih muškaraca, kojih je bilo 81 (odjevenih u očito ili vjerojatno vojnu odjeću), 73 je preminulo od strijelnih rana, a 5 od ozljeda uslijed eksplozije, a za preostalih 3 uzrok smrti nije mogao biti utvrđen.

Čini se da su ljudi nadeni u ovom grobu općenito bili srednje dobi ili stariji, s vjerojatno tek nekoliko mlađih od 30 godina, a najmladi vojnik oko dvadesetak godina. Ne uključujući 50 'bolničkih' slučajeva, omjer spolova je 209 muškaraca i 36 žena (85% odnosno 15%). Nemoguće je reći koji im je bio stupanj općeg zdravstvenog stanja ili tjelesne nesposobnosti.

Sveukupni nalazi kod konkretnih slučajeva popisanih u Dodatku A ne pokazuju velike razlike u odnosu na sveukupne nalaze općenito.

Tim patologa

Ovaj globalni izvještaj sastavljen je od individualnih *post mortem* izvještaja koje je sastavio određeni broj patologa uključenih u ispitivanja u raznim etapama. Ovdje su navedeni redoslijedom kojim su pomagali pri ispitivanjima.

dr John Clark

Glasgow, Velika Britanija

dr Jaroslav Berent

Bydgoszcz, Poljska

dr Jiri Fialka

Usti nad Labem, Češka Republika

prof. Maria de Mendonca

Coimbra, Portugal

dr Sageren Aiyer

Natal, Južna Afrika

dr Steve Naidoo

Desainagar, Južna Afrika

dr John Clark
MB ChB FRCPATH DipFM
Specijalist sudske medicine
University of Glasgow, Glasgow, Velika Britanija

Glavni patolog MKSJ za Bosnu i Hrvatsku, 1999. – 2001.

11. studeni 2008.